

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПЕТРА МОГИЛИ

СОКОЛЕНКО СОФІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 630*26 (477,73) (043,3)

**«АНАЛІЗ ЛІСОСМУГ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ АГРОЕКОСИСТЕМ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на здобуття другого (магістерського) рівня
вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Екологія та охорона
навколишнього середовища» спеціальності 101 «Екологія»

Миколаїв - 2019

Дипломною роботою є рукопис.

Робота виконана в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: Патрушева Лариса Іванівна,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили, доцент кафедри екології, кандидат географічних наук

Рецензент: Мітрясова Олена Петрівна

професор кафедри екології, доктор педагогічних наук.

Захист магістерської роботи відбудеться 25 лютого 2019 року о 9 годині, аудиторія 4-312 на засіданні державної атестаційної комісії Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, кафедра екології.

З роботою можна ознайомитися у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

ВСТУП

Актуальність. Лісові насадження виконують різноманітні меліоративні функції протягом тривалого часу, вони є основною, постійно діючою складовою частиною захисних інженерно-біологічних комплексів. Вони повинні складати систему організаційно-господарських, технологічних, агротехнічних, гідротехнічних та інших заходів, що впроваджуються в межах водозбору. Насадження також сприяють формуванню комфортного мікроклімату, зменшенню інтенсивності ерозійних процесів, підвищенню родючості ґрунтів, запобіганню негативним наслідкам сільськогосподарського виробництва.

У комплексі заходів, спрямованих на захист ґрунтів від ерозії, важливе місце належить агролісомеліорації внаслідок її відносної дешевизни та екологічної безпечності.

Правовий режим полезахисних лісосмуг детально законодавством не врегульований. Не встановлені й нормативні розміри цих смуг. Прописані вимоги щодо обмеження рубок дерев цієї категорії лісу. Зважаючи на сучасні умови трансформації системи власності на землю, зміни управлінських структур, адміністративної реформи, проблема управління лісовими насадженнями набула особливої актуальності.

Мета: вирішення управлінських питань експлуатації меліоративних лісових насаджень

Для досягнення поставленої мети було окреслено такі **завдання:**

- проаналізувати міжнародний та вітчизняний досвід заліснення території;
- вивчити правові засади меліоративного лісорозведення;
- проаналізувати матеріали інвентаризації полезахисних лісосмуг Миколаївської області;
- порівняти сучасний стан лісосмуг в межах ключових ділянок;
- розробити рекомендації.

Об'єкт дослідження – захисні лісові насадження Миколаївської області.

Предмет дослідження – управління захисними лісовими насадженнями в умовах степу.

Наукова новизна дослідження полягає у використано матеріалів ДЗЗ для дослідження динаміки стану захисних лісових насаджень вперше для Миколаївської області.

Практична значущість полягає у доведенні негативної динаміки стану захисних лісових насаджень на землях запасу та сільськогосподарських угіддях та розробці рекомендацій щодо зміни системи управління захисними лісовими насадженнями в Миколаївській області

Методи дослідження:

У магістерській роботі було застосовано як теоретичні так і емпіричні методи.

Для виконання магістерської роботи використано такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, систематизація та узагальнення у процесі вивчення відповідної літератури з теми дослідження; спостереження та порівняння – при оцінці стану захисних лісових насаджень Миколаївської області; методи математичної обробки даних в програмі MS Excel, графічне зображення отриманих результатів для оцінювання результатів роботи; картографічні та аерокосмічні методи дослідження, візуальна оцінка.

Апробація результатів роботи здійснено через публікацію у збірнику праць IV Всеукраїнської конференції молодих учених, студентів, аспірантів «Управління якістю в житті і діяльності людини: стандарти, орієнтири та перспективи», подано до II етапу Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з екології.

Структура та обсяг магістерської роботи.

Магістерська робота складається із вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг магістерської роботи – 90 сторінок. Робота ілюстрована 3 таблицями та 19 рисунками. Бібліографія охоплює 44 джерела вітчизняної та іноземної літератури.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У розділі 1 «Науково-правові засади лісомеліоративних заходів» наведено матеріали щодо класифікації захисних лісових насаджень, видів конструкцій та основних протиерозійних властивостей. Досліджено історію меліоративного лісорозведення в Україні та світі та правові засади, на яких базуються лісомеліоративні заходи. Окрім того, детально опрацьовано Лісовий кодекс України та основні нормативні документи, що регулюють лісові відносини.

У розділі 2 «Загальна характеристика та методика вивчення захисного лісорозведення в Миколаївській області» окреслено умови лісорозведення з урахуванням природних особливостей регіону.

Окрім того, Розділ 2 містить інформацію щодо використаних при вирішенні поставлених завдань методів, таких як теоретичний аналіз наукових літературних джерел, їх синтез та доцільне узагальнення інформації, яка досліджується, порівняльний та системний методи. При аналізі зібраної інформації використовувалися кількісні і якісні методи оцінки, використовувалися методи математичного аналізу, картографічний та аерокосмічний методи. Використано специфічне програмне забезпечення Google Earth та Map Info Professional.

У Розділі 3 «Результати власних досліджень» представлено результати роботи з фондovими матеріалами Управління екології та природних ресурсів Миколаївської облдержадміністрації, Миколаївського Обласного Управління Лісового та Мисливського Господарства, електронними картами земельного кадастру, карта Генштабу масштабом 1:100000, картосхемами розташування лісових насаджень і розрізі сільрад.

Загальна площа лісових земель Миколаївської області складає 62,8 га. Найбільший відсоток – 17,3% земель, підпорядкованих ДП «Врадіївське ЛГ», найменший – 6%, землі, що належать ДП «Володимирівське ЛГ».

Полезахисні лісосмуги Баштанського, Врадіївського та Миколаївського районів розташовані на землях лісогосподарського призначення та лісового фонду площа яких складає 3,412 га, 1,882 га та 1,422 га відповідно.

Згідно наданим даним проведення рубок головного користування, санітарних рубок, а також посадка і посів лісу в області не призначається і не відбувається.

На території Врадіївського та Казанківського районів відбувається заліснення ярів та балок та створення нових полезахисних лісосмуг. За виключенням вищезазначених районів, на території Миколаївської області створення нових ЗЛН не відбувається.

Головним документом, що містить зведені відомості по всім районам є Звіт інвентаризації полезахисних лісосмуг, що подано у Додатку А. Дані зведені у таблиці по районах. Подана детальна інформація про землевласників, форму власності земельної ділянки, на якій розташовані лісосмуги, категорію земель та їх призначення, площу, видовий склад насаджень та їх стан.

У ході первинної обробки було зроблено висновок, що якість даних залежить від форми власності та категорії земель, на яких розташовані насадження. Інформація по лісосмугам сільського-господарського призначення, що розташовані на землях підприємств та фермерських господарств надано не в повному обсязі. В той час як відомості по лісосмугам, що розташовані на землях лісового фонду є доволі вичерпними та критичними.

Висвітлено результати роботи з фондovими матеріалами та космічними знімками місцевості. Отримані в процесі математичної обробки дані представлено у вигляді таблиць, гістограм та діаграм.

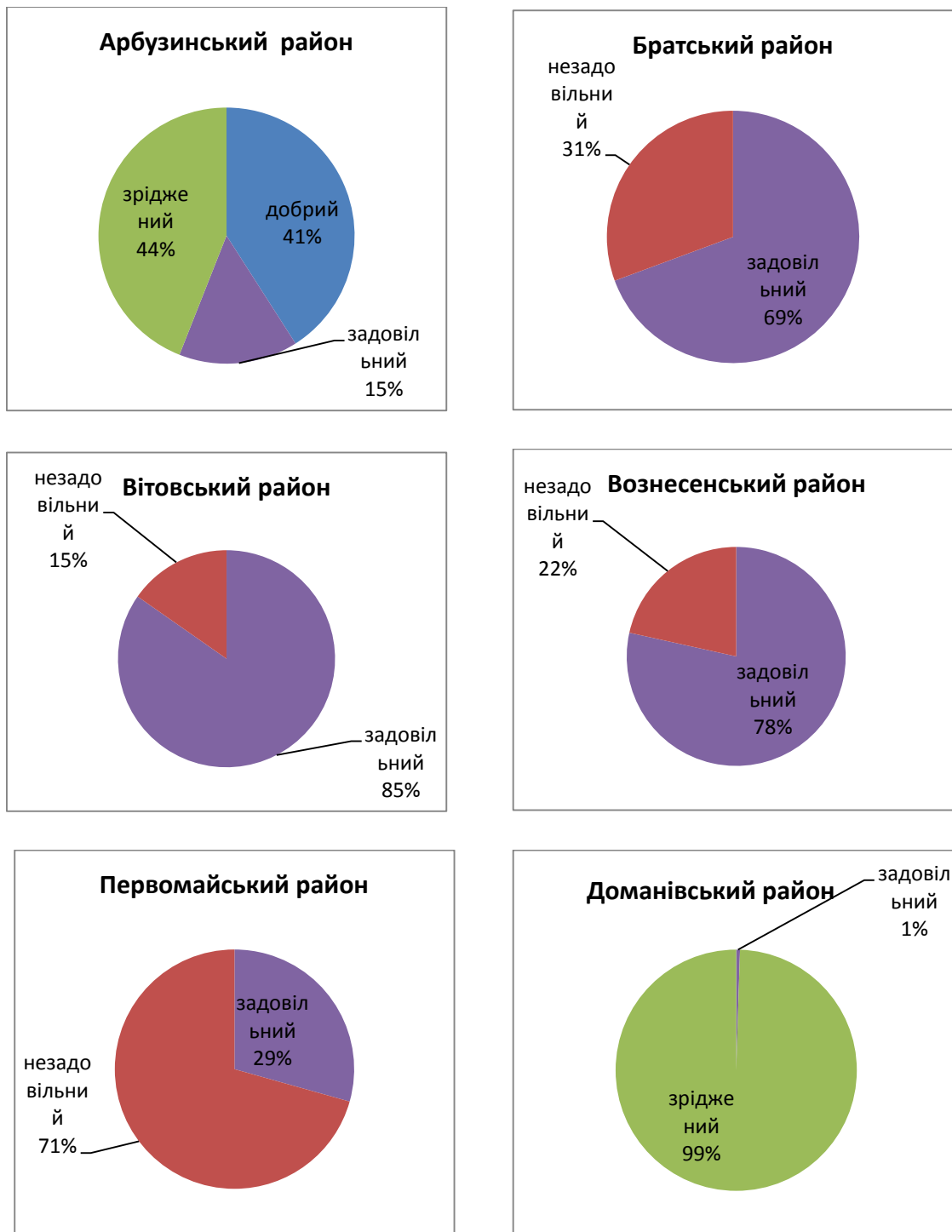

Рис. 3.2. Стан лісосмуг на землях сільськогосподарського призначення

Відсоток лісосмуг незадовільного стану в середньому не перевищує 31%, за виключенням Первомайського району з показником 71%. Лісосмуги Доманівського району на 99% є зрідженими. Велика кількість зріджених насаджень та лісосмуг незадовільного стану дозволяє зробити припущення, що вони не отримують належного догляду, є занедбаніми.

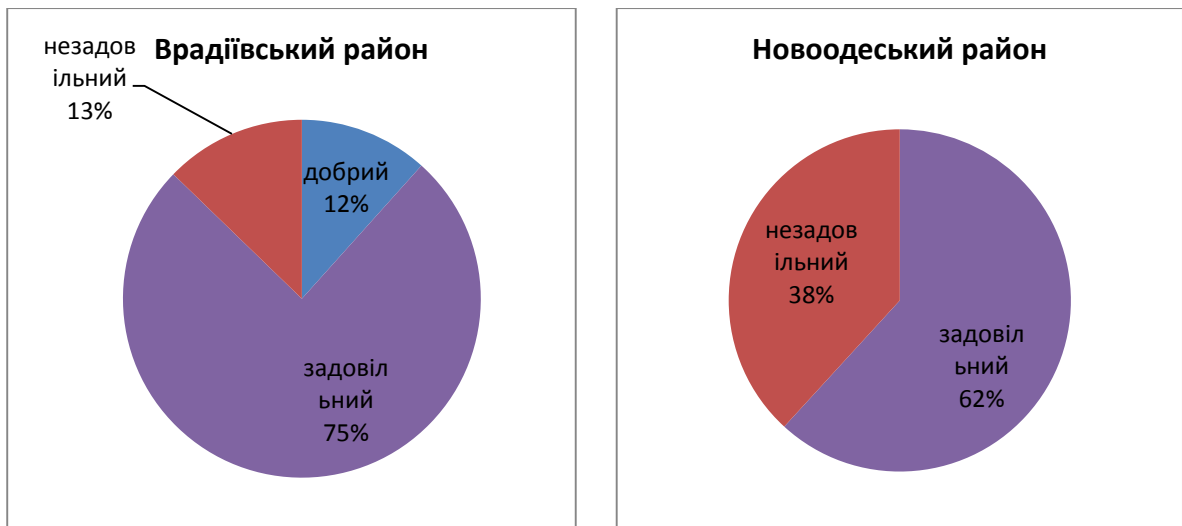

Рис. 1 Стан лісосмуг на землях лісгосподарського призначення

Кількість насаджень незадовільного стану не перевищує 38%, що свідчить про критичність оцінки, або неналежний догляд за лісосмугами. Важливо зазначити, що Владіївський та Новоодеський райони у своєму складі мають порівняно невелику площу заліснених земель, що полегшує догляд за ними та їх експлуатацію.

У звітах районів, що заліснюють лісгосподарські землі є велика кількість приміток щодо причин занедбаності лісосмуг, відсотку всихання та кількості сухостою. Для лісосмуг доброго стану примітки мають інший характер – відсоток омолоджених дерев, самовідновлені лісосмуги.

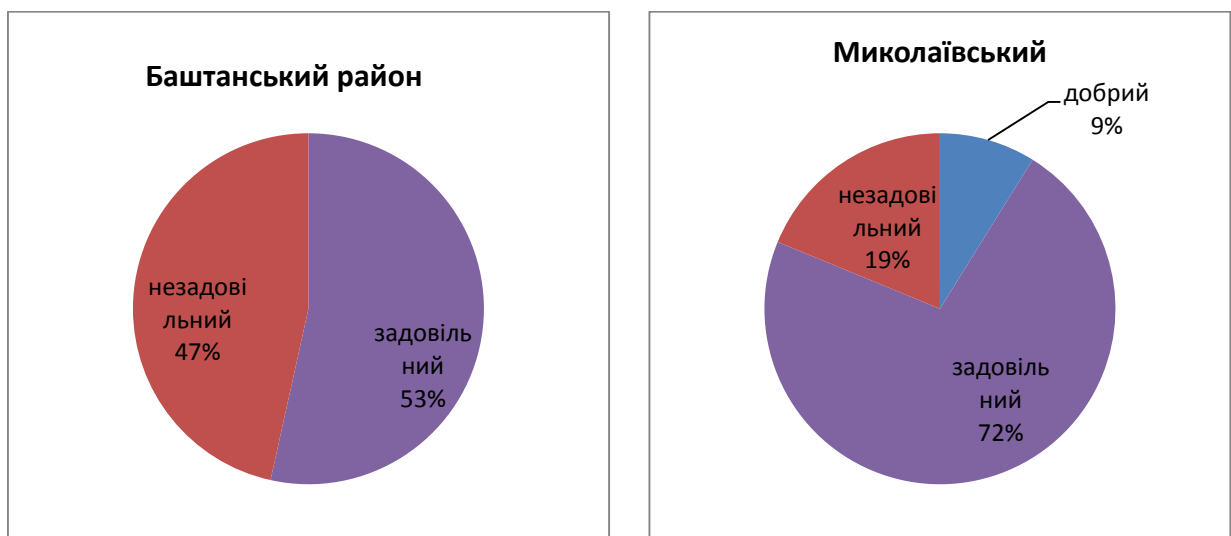

Рис. 3. Стан лісосмуг на землях лісового фонду

Лісосмуги на землях лісового фонду також мають доволі критичну оцінку. Відсоток насаджень незадовільного стану не перевищує 47%. Можна помітити певну схожість між землями лісогосподарського призначення та лісового фонду, тому що в більшості випадків оцінку насаджень на цих категоріях земель виконують фахові спеціалісти.

Рис. 2 Стан лісосмуг на землях запасу

На землях запасу кількість лісосмуг незадовільного стану та зріджених насаджень загалом становить 57%, що є високим показником. Більше ніж половина ПЛС Сланецького району не отримують належного догляду.

Неможливо з'ясувати причини деградації лісосмуг, якщо спиратися лише на дані Звіту інвентаризації. Такі райони, як Арбузинський та Кривоозерський надають фотоматеріали для візуальної оцінки стану лісосмуг. Класифікація лісосмуг за станом має бути єдиною для всіх землевласників. Зараз немає чіткого механізму визначення стану лісосмуг за сукупністю показників, зімкненість деревостану, площа деревного покриву. Оцінка стану зараз здійснюється за допомогою підрахунку кількості дерев, що не є коректним для даного типу місцевості.

Для оцінки динаміки стану лісосмуг була проведена робота з космічними знімками та картографічними матеріали наданими Управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської облдержадміністрації. На рис. 4., 5. представлені приклади стану лісосмуг у 2007 (а) та 2017 (в) роках. Щільність дерев та загальна площа деревного покриття істотно зменшилась.

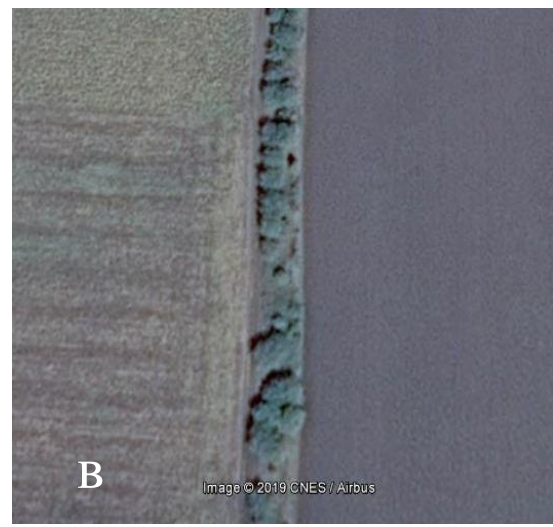

Рис.4. Березнегуватський район, Любомирівська сільрада; а – 2007 рік, в – 2017 рік.

Рис 5. Очаківський район, Чорноморська сільська рада; а – 2007 рік, в – 2017 рік

Результати роботи з матеріалами ДЗЗ демонструють деградацію захисних лісових насаджень Миколаївського регіону в середньому на 14%, що свідчить про неналежну експлуатацію лісосмуг.

Меліоративні насадження, що належать Лісовому фонду або розташовані на землях лісогосподарського призначення протягом досліджуваного періоду 2007 – 2017 рр. майже не змінились.

Розташовані на землях сільськогосподарського призначення, зелені насадження мають тенденцію до деградації. В той час як незважаючи, на подану ЛГ оцінку ПЛС, розташованих на лісогосподарських землях та земля

лісового фонду, при роботі з матеріалами ДЗЗ було встановлено, що площа деревного покриву залишається незмінною.

Оцінювання лісосмуг за станом повинне мати єдину систему для всіх землевласників. Зараз немає чіткого механізму визначення стану лісосмуг за сукупністю показників (зімкненість деревостану, площа деревного покриву, породний склад). Оцінка стану зараз здійснюється за допомогою підрахунку кількості дерев, що не є коректним для даного типу місцевості.

На землях сільськогосподарського призначення відбувається або зрідження та винищення ПЛС, або їх самовільне розростання, тобто збільшення кількості одиниць за рахунок чагарників, які при неправильній посадці, не тільки не виконують призначені протиерозійні функції, а навпаки знижують ефективність лісосмуг.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. За результатами аналізу вихідної інформації, якість даних залежить від форми власності та категорії земель, на яких розташовані насадження. Інформація по лісосмугам сільського-господарського призначення, що розташовані на землях підприємств та фермерських господарств надано не в повному обсязі. В той час як відомості по лісосмугах, що розташовані на землях лісового фонду є доволі вичерпними та критичними. Також є достатньо деталізовані картосхеми.
2. Відомості по більшості районах надана у маленькому обсязі, що свідчить про те, що інвентаризація не проводилась належним чином.
3. Отримані від управління дані по Арбузинському, Братському та Кривоозерському районах, подані у вигляді таблиць, картосхем та фотографій, що дозволяє зробити оцінку лісосмуг цих районів на місці та за космічними знімками. Є можливість також проаналізувати динаміку стану насаджень.
4. Результати роботи з матеріалами ДЗЗ демонструють деградацію захисних лісових насаджень Миколаївського регіону в середньому на 14 %, що свідчить про неналежну експлуатацію лісосмуг.
5. Меліоративні насадження, що належать Лісовому фонду або розташовані на землях лісгосподарського призначення протягом досліджуваного періоду 2007 – 2017 рр. майже не змінились.

В результаті проведених досліджень та зроблених висновків, ми вважаємо більш доцільним зосередити управління меліоративними лісосмугами в лісових господарствах, не залежно від категорії земель, на яких вони розташовані. Так як, моніторинг полезахисних насаджень та лісотехнічні заходи з їх відновлення мають здійснюватися фаховими спеціалістами.

АНОТАЦІЯ

Соколенко С.М. Аналіз лісосмуг як елементів агроєкосистем Миколаївської області – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дипломна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 101 «Екологія», ОПП «Екологія та охорона навколишнього середовища»– ЧНУ імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

У дипломній роботі проаналізовано міжнародний та вітчизняний досвід заліснення території степу та правові засади меліоративного лісорозведення. Наведено результати опрацювання матеріалів інвентаризації полезахисних лісосмуг Миколаївської області та проведеного аналізу стану полезахисних лісосмуг в межах ключових ділянок.

Ключові слова: полезахисні лісосмуги, лісомеліоративні насадження, захисне лісорозведення, агроєкосистема, залісненні території.

ANNOTATION

Sokolenko S.M. Analysis of forest belts as elements of agroecosystems of the Mykolaiv region - Qualifying research work on the rights of the manuscript.

Qualifying paper on obtaining a second (magister) level of higher education in specialty 101 "Ecology", educational-professional program «Ecology and environmental protection» - PMBSNU, Mykolaiv, 2019.

The thesis analyzes the international and domestic experience of afforestation of the steppe and the legal basis of reclamation afforestation. Results of processing of materials of inventory of field-protective forest belts of the Mykolaiv region and the carried-out analysis of a condition of field-protective forest belts within key sites are given.

Key words: forest shelterbelts, agroforestry plantations, protective afforestation, agroecosystem, afforestation areas.